

PHILIPPE

Stark András emlékének

Hideg volt. A reggeli köd már felszállt, de a nap nem sütött ki. Az égen, mint Párizsban oly gyakran, és nem csak novemberben, szürke felhők húztak kelet felé.

A szeme sarkából észlelte, hogy a fiú vagy fiatalember már másodszer megy el a kirakat előtt. Egyébként is megszokta, hogy szemmel tartsa környezetét, több jó oka is volt erre. Ezúttal azonban a leskelődő puszta megjelenése is elegendő ok lett volna arra, hogy észrevegye és figyelni kezdje. Magas volt, széles vállának és kissé görnyedt testtartásának ellentéte még feltűnőbbé tette, mennyire. Ettől még nagyra nőtt kamasz is lehetett volna, arca azonban, így távolból is, gyerekre vallott. A kettő együtt kényelmetlen érzést keltett abban, aki látta. Finom posztófelöltője kissé nőies, úgynevezett raglán szabású, olyasféle, amilyenben akkoriban gondos polgáranyság járatták fiacskáikat. Csapott karimájú kis kalapja lehetett volna akár az északi vizeket járó breton halászoké, ha nem hasonlított volna egyúttal gyerekfejfedőre is. A bulvár túloldalán, a place de la Bastille felől érkezett, és Le Flaouternek nyomban szemet szűrt a gyér délelőtti gyalogos forgalomban. Egy ideig téblábolt, majd továbbhaladva kiúszott a kirakat keretéből. Valahol a takarásban átkelt a bulváron, és ezúttal jobbról bukkant elő, megállt a kirakathoz, belelapozott a könyvekbe a bejárat melletti polcon, és ekkor Le Flaouter közelről is láthatta az arcát. De most megint csak a szeme sarkából, mert észrevette, hogy a fiú meg őt figyeli. Aztán sarkon fordult, és körülbelül tíz perc múlva meglepő módon ismét balról bukkant fel a kirakat keretében, a fodrászüzlet felől, amely összeköcolhatatlanul ondolált hajjal kecsegteti a hölgyeket. Nyilván befordult a rue du Chemin Vert-re, aztán Geindre vendéglőjénél ismét jobbra a rue Amelot-ra, majd a háztömböt megkerülve keveredett vissza a bolthoz.

Le Flaouter tudni vélte, hogy ez mit jelent. Egy spicli nem ilyen ügyetlen. Egy cimborája szeretne bejönni hozzá. Talán körözik, talán kelepccétől tart, talán az idegeibe ivódott félelem, az üldözöttek paranoiája dolgozik benne. De nem túl fiatal ehhez? És nem is jelezte senki a jövetelét. Igaz, a szigorú konspiráció korszaka elmúlt. A mozgalmat manapság egymással laza kapcsolatban álló magányos lázadók vagy baráti csoportok alkotják. Az eszméhez jobban illik ez. A konspiráció fegyelme, a vak engedelmesség egy központi akaratnak csak a kommunistáknak való.

Megáll. Megfordul, elindul visszafelé. Megint megtorpan. Visszajön, a kirakatot nézi. Engem néz. Nem is láthat, idebent nem ég a lámpa, neki sötét van. Tükör. Az ég tükröződik az úvegen. Gyorsan változik, közel az óceán. Még itt is, bár nem annyira, mint Morbihanban. Vagy Brestben, a sólyák fölött. De utáltam.

Közben feljött a vevő az alagsorból, beszélgetni. Régi vendég, általában hagyom, hogy egyedül válogasson, nézelődjön. Főleg csak nézelődik. De most Louise lent van a konyhában, üzeni, teát főz.

A régi vendég végre távozott, és a gyerek vagy fiatalember azon nyomban benyitott a boltba.

– Jó napot, cimborá!

Párizsban vagyunk, 1923. november 24-e van, szombat, késő délelőtt...

Ezt a történetet novellaként akartam megírni. Az anyaggyűjtés lezárása után hónapok teltek el azzal, hogy három – legalább három – lehetséges változatát ide-oda forgatva megpróbáltam valamennyire is kompakt formává összeilleszteni, mint a Tetrix nevű, mára divatjamúlt játék darabjait. Sehogy sem sikerült. Ráadásul rábukkantam Stefan Zweig irodalmi feldolgozására,¹ amelyik szintén azt bizonyította számomra, hogy ez a történet elbeszélhetetlen. Teltek a hónapok, és egyszer csak azt vettem észre, hogy tervemből olyasféle ábránd, soha meg nem valósuló projektum lesz, mint amilyent nem egyet veszünk elő életünk válságos időszakában, hogy képzeletbeli megvalósításukban keressünk vigaszt.

Beláttam, hogy bármennyire édes az ilyen végtelenbe tartó halogatás, bármilyen kényelmes is szándék és képesség párhuzamosainak reménybeli találkozására hagyatkoznom, nem igazság, hogy ez a történet, pusztán mert többel kecsegtet, a megíratlansága révén tökéletes maradjon. Megírom tehát így, tökéletlenül, ahogy tudom.

A történet egy kevés híján tizenöt éves kiskamasz, Philippe Daudet haláláról szól. Philippe a Daudet család harmadik nemzedékéhez tartozott, Alphonse unokája, Léon fia volt. Bemutatom a történet szereplőit:

Charles Bajot középkorú férfi, levallois-i illetőségű taxisofőr. Ő az első, mert ő az utolsó, aki Philippe-et élve látta. Ő volt az, aki halálos fejszével a Lariborisière kórházba szállította. Ha kiderülne, hogy kapcsolatban állt akár az anarchista mozgalommal, akár a Sûreté générale nevű politikai rendőrséggel, akkor tudhatnánk, hogy Philippe nem öngyilkos lett, hanem megölték.

Pierre Marie Le Flaouter történetünk idején harminckilenc éves, sokoldalú személyiség, anarchista aktivista és a Sûreté générale besúgója. Katonaként *Bernard* néven részt vett a szindikalista mozgalomban. A háború után *Flotter* néven cikkeket írt a *Libertaire* című anarchista lapba, ezért sokan ezen a néven emlegették. Az *Action française* újságírói – gondolom, kétszínűségére utalva a két névváltozat összevonásával – makacsul Le Flaouter néven emlegették. Az 1884-ben Lorient-ban (Bretagne) született Le Flaouter 1911-ben szerepelt először a rendőri nyilvántartásban, mint akinek „felbujtóként szerepe volt az utóbbi évek csaknem minden hajóipari sztrájkjában Brestben”.² Ekkor már az építőmunkások szakszervezetének titkára volt. Már 1921-ben, a Zalewsky-botrány kapcsán felmerült a gyanú, és az *Humanité* meg is írta, hogy agent provocateur.³ 1923-ban mégis a Comité

¹ Stefan Zweig: *Irrfahrt und Ende Pierre Bonchamps. Die Tragödie Philippe Daudets*, Bécs, Neue Freie Presse, 1926.

² „a fomenté presque toutes les grèves du bâtiment qui ont eu lieu à Brest ces dernières années”, lásd *Dictionnaire des anarchistes*.

³ Alekszandr Abramovics a Komintern megbízottjaként 1919-ben érkezett Európába, hogy előkészítse a talajt a Komintern első kongresszusának megrendezéséhez. Először Németországban tartózkodott, ahol részt vett a Bajor Tanácsköztársaság létrehozásában, sőt a tanácskormányak is tagja lett. 1920 novemberében utazott Franciaországba Frantisek Zalewsky névre kiállított hamis útlevelel és a Bank of American Expressnél beváltható biankó csekkfüzettel. A csekkfüzet a rendőrség kezébe került, és Abramovicsot szökés közben, Nizzában letartóztatták. A Santé börtönben az ott fogvatartott fiatal kommunistáknak elmesélte, hogy vezető francia kommunisták nagy összegekre kiállított cikkeket kaptak tőle, a pénzt azonban saját céljaira fordították. Le Flaouter volt az, aki – Flotter néven – a fiatal kommunisták megbízásából fölkereste Marcel Cachint, az *Humanité* igazgatóját, és megpróbálta megzsarolni. Az esetről mind az *Action française*, mind az *Humanité* beszámolt, persze homlokegyenest ellenkező nézőpontból, de abban egyetért-

général pour l'amnistie⁴ titkárává választották. Történetünk idején a felesége tulajdonában lévő könyvkereskedés vezetője. Kapcsolata (ma úgy mondanánk: tartótisztje) a Sûreté-nél Auguste Lannes felügyelő volt, aki egyébként – lehet, hogy történetünk szempontjából ez sem közömbös – felesége révén Raymond Poincaré (akkor éppen miniszterelnök) sógora volt.

Le Flaouter a könyvesbolt alagsorában pornográf irományokat és metszeteket tartott és kínált azoknak, akik ilyesmire vágytak, ami a Philippe halála ügyében folytatott nyomozás során, jóllehet január 14-én a vizsgálóbíró tüzetes helyszíni szemlét tartott, furcsamód nem derült ki. Vagy mint lényegtelen mozzanattól, egyelőre eltekintettek ettől? Vagy mint besúgónak, járt neki ez a kedvezés? Mindenesetre egy évvel később elítélték közérkölcst sértő tevékenységért. Ezután Nantes-ba költözött, és *Hogyan öltem meg Pierre Daudet-t* címmel írt egy könyvet,⁵ amely semmi újat nem tartalmazott a vizsgálat során tett vallomásaihoz képest. Egy ideig annak a könyvkereskedőnek dolgozott, aki az ő könyvét is kiadta, majd vásározó lett. 1960-tól 1981-ben bekövetkezett haláláig kapcsolatban állt az Anarchista Munkásszövetséggel.⁶ „Titkát magával vitte a sírba” – írta róla a *Réfractaire* című anarchista újság. Ha volt neki titka. Ez azonban kétséges. Ha nem volt, akkor ő az utolsó előtti személy, aki látta Philippe-et és beszélt vele.

Georges Vidal nyomdai korrektor, költő, anarchista. A Bibliothèque Nationale Française kilenc szerzői álnevét tartja nyilván. Történetünk előtt egy évvel költözött Párizsba, miután Marseille-ban két hónapot ült börtönben egy verse miatt, amelyben a Clémenceau elleni sikertelen merénylet elkövetőjét, Émile Cottint dicsőítette.⁷ Történetünk idején tizenkilenc éves, a *Libertaire* szerkesztője. 1924-ben ő is írt egy könyvet a Philippe Daudet-ügyről.⁸ 1927-ben öt barátjával Costa Ricába távozott, abban a reményben, hogy csatlakozhat Raoul Odin anarchista telepéhez.⁹ Amikor Odin kísérlete kudarcot vallott, Vidal saját farmot vásárolt. 1929-ben tért vissza Franciaországba. Felhagyott anarchista kapcsolataival, és a harmincas években sikeres ponyvaíró lett, 1936-tól 1964-ben bekövetkezett haláláig számos bűnügyi és kalandregényt publikált.¹⁰

ve, hogy Flotter valószínűleg az agent provocateur szerepét játszotta az ügyben. Abramovicot később kiutasították az országból. Annak ellenére, hogy fecsegésével súlyos indiszkréciót követett el, zavartalanul folytatta karrierjét a szovjet pártban és a Kominternben, 1949-ben még Leninrendet is kapott. 1961-ben ment nyugdíjba. Ez elég különös, hiszen ennél sokkal kevesebért is tarkólövés járt. Lehetséges, hogy az indiszkréció szándékos volt?

⁴ Valószínűleg kommunista fedőszervezet volt, amelyet a Nemzetközi Vörös Segély égisze alatt kommunisták, anarchisták és szocialisták működtettek.

⁵ Pierre Marie Le Flaouter: *Comment j'ai tué Philippe Daudet*, Finistère, Tréboul, 1925. A cím természetesen ironikusan értendő.

⁶ Alliance ouvrière anarchiste.

⁷ Richard David Sonn: *Sex, Violence and the Avant-garde. Anarchism in Interwar France*, Penn State Press, 2010. 56. Cottin 1918-ban rálőtt Clémenceau-ra, aki csak könnyű sérülést szenvedett. Cottint előbb halálra ítélték, majd miután Clémenceau közbenjárt érdekében, és a *Libertaire* hatásos kampányt folytatott ügyében, büntetését tíz év börtönre változtatták. 1938-ban a spanyol polgárháborúban halt meg.

⁸ *Comment mourut Philippe Daudet*, Blois, Épi, 1924. Vidal szerint Philippe-et a titkosrendőrség gyilkolta meg.

⁹ A telepet Mastatalban eredetileg az individualista anarchista Charles Simoneau alapította. Odin 1927 januárjában érkezett, és egy 100 hektáros területet vásárolt a telepnek, de nem bírta a klímát, hat hónap múlva fel kellett adnia terveit.

¹⁰ A BNF katalógusa 77 címről tud.

Jean Gruffy 19 éves anarchista, festő-dekoratőr, aki alkalmilag a *Libertaire*-nek is dolgozott. Georges Vidal mutatta be Philippe-nek. Szeretője ekkoriban Marcelle Weill 28 éves cipőgyári munkásnő volt. Annyit tudunk még róla, hogy 1927-ben Marseille-ban, dezertálásiért békeidőben, két év felfüggesztett börtönre ítélték.¹¹

Germaine Berton vasmunkásnő 1902-ben született. 16 éves kora óta radikális szakszervezeti mozgalmak résztvevője volt Tours-ban, elvtársai „a fekete szűz” néven emlegették. 1921-ben Párizsban egy rendőrségi titkár megpofozásáért három hónap elzárásra ítélték. Szabadulása után a *Libertaire* szerkesztőségében adminisztratív feladatokat látott el, de hamarosan elkergették, mert odáig ment a magántulajdon megvetésében, hogy pénzt, postautalványokat és leveleket tulajdonított el. Sokszor kért kölcsön is úgy, hogy sohasem adta meg. 1922-től nem volt munkája, egészsége megrendült, nyomorúságos körülmények között elvetélt. Kilátástalan helyzetében cselekvésre szánta el magát. Léon Daudet-val vagy Charles Maurrasszal akart végezni, egyrészt mert a szélsőjobboldali *Action française* alapítóiként és vezetőiként megtestesítői voltak mindannak, amit gyűlölt, másrészt őket okolta Jean Jaurès meggyilkolásáért¹² és Almeryda haláláért.¹³ 1923. január 22-én, miután előző nap Daudet lakásába nem sikerült bejutnia, majd aznap a miséről távozó Maurras sem adott jó célpontot, a szerkesztőségbe ment, és az *Action Française* Ligájának titkárával, a *Fédération nationale des Camelots du roi*¹⁴ vezetőjével, Marius Plateau-val végzett egy pisztolylövéssel, majd maga ellen fordította a fegyvert, de csak könnyebb sérülést szenvedett. Szeretője, az Armand Gohary nevű anarchista könyvesbolti eladó nem sokkal ezután, február nyolcadikán két (!) revolverlövéssel végzett magával. Germaine tizenegy hónapot töltött a Saint-Lazare női börtönben. Az anarchisták széles körű kampányt folytattak érdekében, a szürrealisták dicsőítették. Végül a bíróság fölmentette. Fölmentésében szerepet játszhatott, hogy egzaltáltsága miatt – és mert nő volt – nem tartották teljesen beszámíthatónak, de az is, hogy a kiélezett politikai helyzetben nem kívántak egy mártírt adni az anarchista mozgalomnak. Kiszabadulása után előadásokat tartott Párizsban és vidéken. Egy bordeaux-i összeövetelen kitört verekedés miatt ismét letartóztatták, és négyhavi elzárásra ítélték. A börtönben éhségstrájkot folytatott, zavartan kezdett viselkedni, többször öngyilkosságot kísérelt meg. Szabadulása után szakított az anarchista mozgalommal. 1925-ben férjhez ment egy festőművészhez, majd egy nyomdással élt együtt. 1942-ben, négy nappal Léon Daudet halála után, altatóval öngyilkosságot követett el.

Történetünkben testi valójában nem szerepel, személyiségének és tettének kisugárzása mégis meghatározó jelentőségű.

Léon Daudet szélsőjobboldali újságíró, politikus, számos regény szerzője, Alphonse Daudet író idősebbik fia, az *Action française* nevű „integráns royalista” szervezet és napilap egyik

¹¹ *Action française*, 1927. január 13.

¹² Jaurès a Dreyfus-ügy óta Léon Daudet gyűlöletkampányainak egyik célpontja volt, a háború előestéjén többször is leplezetlenül a halálát követelte az *Action française* vezércikkeiben.

¹³ Miguel Almeryda (eredeti nevén Eugène Bonaventure Jean-Baptiste Vigo) anarchista, majd szocialista fényképész és újságíró, a *Bonnet rouge* című pacifista hetilap alapítója. 1917 májusában a svájci határon 150.000 frankot találtak a lap egyik szerkesztőjénél, amely egy mannheimi bankártól származott. A szerkesztőt letartóztatták, a lapot felfüggesztették. Léon Daudet az *Action française* hasábjain gátlástalan gyűlöletkampányt indított Almeryda ellen, akit részben ennek eredményeként augusztusban szintén letartóztattak. A börtönkórházban valaki egy zsineggel megfojtotta.

¹⁴ „A király rikkancsainak nemzeti szövetsége” – formálisan az *Action française* terjesztését végző ifjúsági szervezet, amely valójában a politikai ellenfelek megfélemlítésével, összejöveteleik megzavarásával, összetűzések, nemegyszer halálos kimenetelű verekedések kiprovokálásával a szélsőjobb rohamcsapataként működött.

alapítója. Az *Action française* köre a század első éveitől kezdve, de kiváltképpen az első világháború óta a nacionalizmus, a militarizmus, az antiszemitizmus, az antiliberalis, antirepublikánus és klerikális reakció kristályosodási pontja volt Franciaországban. A művelt, kitűnő irodalmi ízléssel rendelkező¹⁵ Léont súlyosan mániás és nárcisztikus személyisége tette a légből kapott vádaktól, bizonyítékok hamisításától, gyűlöletkampányoktól és rágalomhadjáratoktól vissza nem riadó ügynevezett „vélemény-újságírás” máig felül nem múlt megalapítójává. Ő és második felesége, a „Pampille” („Paszomány”) néven publikáló Marthe Allard 1923. november huszadikán, kedden reggel látták utoljára élve elsőszülött fiukat.

Philippe iskolába indult. Anyja szerint felöltöt viselt, és a sárga bőr iskolatáskája volt nála. Nem sokkal később azonban már a táska nélkül, egy szövethátizsákkal szállt vonatra a Saint-Lazare pályaudvaron – vagy legalábbis így érkezett meg Le Havre-ba, ahol szobát vett ki egy szállodában Pierre Bouchamp néven, hamis lakcímmel. Volt pénze rá, 1700 frankot emelt el szülei fiókjából. A „foglalkozás” rovatba azt írta, villanyszerelő. A szállodai inassal szóba elegyedett, és amikor megtudta, hogy az járt Kanadában, hosszan elbeszélgetett vele, és a hajózási ügynökségek irodái felől érdeklődött. Ideges alkata, fokozott érzékenysége ellenére, úgy tűnik, könnyen barátkozott idegenekkel.

A következő nap délelőttjét a kikötőben töltötte, megpróbált jegyet váltani egy Kanadába induló hajóra, de kiderült, hogy ehhez nem elég a pénze. Ekkor azzal próbálkozott, hogy a viteldíj fejében munkát kapjon egy hajón. Ehhez azonban nem voltak meg a szükséges iratai. Ráadásul, hiába volt korához képest magas növésű, viselkedése elárulta, hogy gyerek még. A keze sem egy kétkezi munkásé. Csalódottan tért vissza a városba, kis időt töltött egy templomban, majd a szállodába ment, és estig a szobájában olvasott és írogatott.

Huszonkettedikén, csütörtökön korán a vasútállomásra indult. A szobájában hagyott könyveket – Malherbe, Ronsard, Chénier műveit meg „A treff hetes” című, angolból fordított kalandregényt – a szállodai inasnak ajándékozta, akivel előző nap összebarátkozott. A szobalány takarításkor egy *Humanité*t talált a szobában, a papírkosárban pedig egy összetépett levelet, amelynek darabkáit az inassal kíváncsiságból összeillesztették:

Szeretett szüleim

Bocsássátok meg, ó bocsássátok meg a szörnyű fájdalmat, amelyet nektek okoztam. Csak egy nyomorult tolvaj vagyok. De remélem, megbánásom letörli ezt a szégyenfoltot. Visszakiüldöm a pénzt, amit nem költöttem el, és könyörgök, bocsássátok meg nekem. Mire megkapjátok ezt a levelet, már nem leszek életben. Búcsúzom, de mindennél jobban imádlak benneteket.

*Kétségbeesett fiatalok, Philippe... Öleljétek meg nevemben Claire-t és François-t, de ne mondjátok meg nekik soha, hogy a bátyjuk egy tolvaj volt.*¹⁶

Valószínűleg lekéste a Párizsba induló reggeli gyorsot, mert taxival ismét a kikötőbe vitette magát, a kikötőmedence körül járkált, az érkező és induló hajókat nézegette. (Az ember azt hihetné, ekkor búcsúzott az ábrándtól, hogy prémvadász lesz Kanadában. Ám később kiderült, hogy nem így volt.) A taxi visszavitte az állomásra, és a tizórás személlyel visszatért Párizsba. A taxi ülésén az *Humanité* aznapi számát hagyta ott. Délután fél ötkor már ismét a Saint-Lazare pályaudvaron volt, ám ahelyett, hogy hazament volna, taxival a Louis Blanc utcába, a *Libertaire* szerkesztőségébe vitette magát.¹⁷ Itt Georges Vidal fogad-

¹⁵ Többek közt Pablo Picasso, Marcel Proust és Louis-Ferdinand Céline korai méltatója volt.

¹⁶ Közli, többek között, Eugen Weber (*Action Française*, Stanford CA, Stanford UP, 1962. 170.)

¹⁷ Innen kezdve majdnem minden a Szajna jobb partján történik, ahol nem nagy a távolság a belső körutak polgári rendje és a kintebbi városrészek proletárvilága, a Kommun hajdani helyszínei

ta. Philippe, anélkül hogy kiletét elárulta volna, anarchistának mondta magát. Előadta, hogy Le Havre-ből jött, és egy revolverre van szüksége, mert bosszút akar állni Germaine Bertonért (aki ekkor még a Saint-Lazare foglyaként ügyének tárgyalására várt). Merényletet szándékozik elkövetni egy jobboldali politikus ellen. Vidal nyilván látta, hogy egy gyerekkel van dolga, vagy lehet, hogy agent provocateurnek tartotta, vagy mindkettő. Mindenesetre megpróbálta lebeszélni, de Philippe tovább erősködött, tudni akarta, hogy Poincarét vagy Millerandot,¹⁸ esetleg Léon Daudet-t tartja-e megfelelőbb célpontnak. Vidal természetesen ebben sem tudott segíteni neki.

Történetünk itt ágazik ketté először. Az eddig elmondottak a nyomozás által feltárt tényeken és elfogulatlanok tekinthető tanúk vallomásain alapultak, innen kezdve azonban az események szétszalazásában egyre nagyobb mértékben szorulunk a történetben így vagy úgy érdekelt személyek tanúvallomásaira, amelyek ezért tényyszerűségek megállapítására nem, csak feltételezések megfogalmazására alkalmasak.

Az apa, Léon Daudet természetesen tagadta, hogy Philippe anarchista lett volna. Eleinte azt állította, hogy Philippe ezzel a naiv csellel akart az anarchisták bizalmába férközni, majd hiszékenységüket kihasználva bosszút állni a meggyilkolt Plateau-ért, akin gyermeki ragaszkodással csüggött. Később arra célozgatott, hogy fiát erőszakkal kényszerítették vagy hipnózissal vették rá,¹⁹ hogy anarchistának vallja magát.

A dolgok logikájából kifolyólag egy ilyen elágazásnak nem csupán előremenő következményei vannak (az alternatívák egyre távolabb sodródnak egymástól, és elkerülhetetlenül újabb elágazásokat generálnak), hanem visszamenőleg is megváltoztatják a történetet. Ha Philippe-et nem az apjával szembeni ödipális indulatok ösztönözték, akkor természetesen Le Havre-i kirándulása sem lehetett lázadás, hanem *patológias, zavart elmeállapot* következménye. Philippe valóban produkált korábban furcsa szökéseket, egyszer Marseille-ban lakó rokonoknál kötött ki. Lélektanilag labilis volt, amit a kezdődő kamaszkor válságai tovább fokozhattak. Léon újra és újra visszatért arra, hogy Philippe-nek semmi oka nem volt a szökésre, és bagatellizálni igyekezett azt. 1929-ben megjelent *Paris vécu* („A megélt Párizs”) című könyvében például gyerekes bolondériának nevezte.²⁰ Ugyanitt „elkényeztetett gyermeknek”, „a család kis királyának” nevezte a fiát, ami viszont nem éppen szeretetteljesen féltő apára vall. Többen tudni vélték, hogy Philippe epilepsziában szenved, ami annak a következménye, hogy szülei veszélyesen közeli vérrokonok.²¹ Léon természetesen hallgatott erről.

De ugyanígy lehetséges, hogy Philippe-nek, aki Léon szerint szelíd, engedelmes és kötelességtudó (elnyomott és megfélemlített) gyermek volt, elege lett erőszakos természetű apja zsarnokságából, és ezáltal a zsarnokságból egyáltalán. Ez logikusan vezette el az anarchizmushoz, amely a húszas évek Franciaországában úgyszólván benne volt a leve-

között. A magyar olvasó Illyés Gyula *Hunok Párizsban* című félbehagyott memoárjából ismerheti a húszas évek jobbsparti Párizsát.

¹⁸ Alexandre Millerand, köztársasági elnök, a mérsékelt jobboldali *Bloc National* vezetője.

¹⁹ „Végtére is Le Flaoutter foglalkozik hipnózissal és szuggesztióval, és nagyon ügyesnek számít ebben a mesterségben.” *Action française*, 1923. december 31. Léon medikus korában a hipnózissal gyógyító Charcot famulusa volt.

²⁰ „Nem volt egyébként semmi ok arra, hogy Philippe, ez az elkényeztetett gyermek, a család kis királya valami kétségbeesett elhatározásra jusson, amikor korábbi szökéseiért semmiféle komoly szemrehányást nem kapott, semmiféle kényszer nem alkalmaztunk. Orvos vagyok, és tudom, mit jelent a szökés egy gyermek esetében, egy »plantié«, ahogy Provanszban mondják, ahol gyakoriak az efféle bolondériák.” *Paris vécu. 1. Rive droite*, Párizs, Gallimard, 1929. 74.

²¹ „It is possible that the consanguinity of Léon and Marthe Daudet led to physical problems for their son Philippe, who was a frail child and was rumored to be epileptic.” Sonn, 55. Philippe szülei kétszeresen is unokatestvérek voltak, Léon második felesége, Marthe Allard ugyanis apja, Alphonse Daudet húgának (Anna Daudet) és anyja, Julia Allard öccsének (Léon Allard) a lánya volt.

gőben. Azért ábrándozott arról, hogy Kanadába megy, hogy ne kelljen megölnie az apját, és amikor az nem sikerült...

Mindez azonban nem egyéb, mint variáció egy vándormotívumra. Az apai tekintélyhatalom ellen lázadó fiú indítékainak patológiája éppúgy végigkíséri a polgári család fennállásának egész történetét, mint a hatalmára féltékenyen fiait felfaló Szaturnusz ellenétes képzete.

Akár őszinte buzgalomból, akár cselből tette, Philippe mindenesetre 200 frankot adott át Vidalnak „erőszakos cselekmények céljaira”, és további 100 frankot letétbe helyezett nála, majd a *Libertaire* embereivel együtt megebédelt Madame Roy „Találka a garázsban” nevű, nyilván nem túl előkelő éttermében. A délutánt a jelek szerint a *Libertaire* szerkesztőségében töltötte, majd Vidal magával vitte a rue de Bretagne-ba, a fiatal kommunisták gyűlésére, ahol összeismertette Jean Gruffyval. Philippe aznap éjjel Gruffy padlásszobájában, a távollévő Marcelle ágyában aludt. Másnap reggel Gruffyval is közölte, hogy meg akarja ölni Léon Daudet-t, majd tíz óra körül hátizsákját hátrahagyva távozott. Újabb fordulat: Frédéric Rouquette-et, a „francia Jack Londont” kereste föl a *France et Islam* folyóirat irodájában. Rouquette népszerű útleírások és kalandregények szerzője volt, elsősorban *Le grand silence blanc* („A nagy fehér csönd”) című, Alaszkában játszódó regénye tette híressé. Philippe ismét Pierre Bouchamp néven mutatkozott be, és azt állította, hogy nincsenek szülei. Kanadai kalandjairól faggatta az író, és könyörgött neki, hogy legközelebbi útjára vigye magával, amit az természetesen elhárított. Akár az apját akarta megölni, akár valamelyik anarchistát, élete utolsó előtti napján még kétségbeesetten keresett másik megoldást az életére.

Visszament a *Libertaire* szerkesztőségébe. Vidalt és egy másik szerkesztőt, Henri Faure-t találta ott. Vidalt szerkesztőségi teendők kötötték le. Philippe Faure-ral beszélgetett, ismét a tervezett merényletről, amellyel Germaine Bertonért akar bosszút állni. Egy revolvert is mutatott Faure-nak. Rejtély, honnan szerezte, bár az is lehet, hogy Faure rosszul emlékszik az időpontra. Miután ugyanis hármásban megebédeltek, ezúttal is Madame Roy intézményében, Philippe váratlanul távozott. Ez egy óra tájban történt, és három körül bukkant föl ismét. Nem tudni, hol járt, mit csinált. Lehetséges, hogy ekkor szerezte a revolvert. Viszont ha Faure jól emlékszik, és már előbb is nála volt, akkor csak Gruffytól kaphatta. Persze ha egyáltalán volt nála revolver.

Philippe átadott Vidalnak egy „Les parfums maudits” című kéziratköteget, amely baudelaire-i ihletésű szabadverseket tartalmazott. A szövegek gyengék, nem vallanak különösebb tehetségre, egy kiskamasz jellegzetes nagyzolásával romlott lányokkal töltött éjszakákról ír bennük, meg útnak indulásról titokzatos messzeségek felé. Átadott egy lezárt borítékot is, azzal a kéréssel, hogy ha vele valami történne, továbbítsák anyjának. Vidal ellenvetésére, hogy hiszen azt sem tudják, ő kicsoda, azt felelte, hogy ha majd az a bizonyos dolog megtörténik, meg fogják tudni. Megállapodtak, hogy este tízkor találkoznak a „Grenier de Gringoire” nevű kabaréban (zenés kávéházban), majd fél négy tájban távozott. Ismét nem tudjuk, merre járt és mit csinált, talán csak annyit, hogy este tíz körül egy újságárusnő vallomása szerint belelapozott az újságokba a place Saint Michelen lévő bódéja előtt. Ha igaz, akkor ez volt történetünk egyetlen balparti helyszíne. Éjfél után fél kettőkor ért a Grenier de Gringoire-ba, amikor Vidal és a többiek már rég elmentek.

Ez a kávéház a Montmartre tövében, amelynek tulajdonosa egy Charles d'Avray nevű énekes volt, az anarchisták kedvelt találkahelyének számított. Egy „kétes hírű kabaré, ahol a jobb családok »értelmiségit« játszó szökevényei között kokótól és étertől bódult lányok alélnek el a házigazda epekedő dalaitól, az anarchia és a rendőrség e búvóhelye, ahol megannyi sötét alakot láttunk felbukkanni Bertontól a kis Philippe gyilkosaiig” – írja

Maurice Pujo a Philippe halálát gyilkosságként tárgyaló cikksorozatában.²² Philippe összeismerkedett a tulajdonossal, d'Avray-val, és bevallotta neki, hogy nincs semmi pénze és nincs hol aludnia. Léven hogy kedden tekintélyes összeggel, 1700 frankkal indult el otthonról, ez elég meglepő. Ismert kiadásai néhány száz frankot tehetek ki mindössze, még akkor is, ha mindenhol olyan busás borraivalót adott, mint amilyenről a Le Havre-i taxis beszámolt. D'Avray tíz frankot adott neki, és Philippe nekivágott az éjszakának.

Léon és Maurice Pujot szerint az eseményeknek ez a változata kizárólag anarchisták – d'Avray, Gruffy, Le Flaouter és cinkosuk – egy taxisofőr, Charles Bajot – tanúvallomásain alapul. Ezzel szemben Philippe péntek délután Gruffyhez ment vissza a hátizsákjáért, és attól kezdve az anarchisták fogságában volt, akik ekkorra már rájöttek – vagy talán kezdetől fogva tudták –, hogy Philippe becsapta őket. Nem igaz tehát d'Avray állítása, hogy éjszaka megjelent a Grenier de Gringoire-ban; Vidal azért várta ott hiába este tízkor, mert már fogoly volt.

De menjünk tovább. D'Avray szerint Philippe reggel ismét felbukkant a kabaréban, egy asztalra borulva szendergett, amikor ő megérkezett. Elmondta, hogy az éjszakát a Halles (a Nagyvásárcsarnok) körül kóborolva töltötte. D'Avray ismét kölcsönzött neki 25 frankot, Philippe pedig egy Vidalnak szóló cédulát adott neki:²³

Kedves cimborám,

Az imént kölcsönöztem 35 frankot d'Avray-tól. Kérlek, fizesd ki neki annak az összegnek a terhére, amit a Libertaire-ben letétbe helyeztem.

Cimborád

A *cimbora* („copain”) az anarchisták között akkoriban használatos megszólítás volt.

– Jó napot, cimborá! – lépett be valamivel később egy könyvesboltba a Beaumarchais körút 46. számú házában. Az eladó ebből már tudhatta, hogy vendége szintén a mozgalomhoz tartozik. Philippe Baudelaire *Les fleurs du mal* című verseskötetét szeretne volna megvenni, és az eladó, Pierre Le Flaouter mutatott is neki néhány kiadást. Philippe azt mondta, sajnálja, de neki a zsebkidásra volna szüksége. Le Flaouter följajánlotta, hogy délutánra megszerzi. Megállapodtak abban, hogy délután négykor újra találkoznak. Philippe mindössze öt-hat percet tölthetett a könyvesboltban, de ezalatt sikerült Le Flaouter tudomására hoznia, hogy valóban, maga is anarchista. Vidékről jött, a szervezete bízza meg azzal, hogy egy fontos politikai személyiség, Poincaré, Millerand vagy Léon Daudet ellen merényletet kövessen el. Előző este érkezett Párizsba vonattal, és egész éjszaka a Nagycsarnokban dolgozott, nem ment szállodába, mert titokban akarta tartani kilétét. Egy browningot is mutatott, hogy azzal fogja végrehajtani a merényletet. Le Flaouter igyekezett lebeszélni, rámutatva az ilyesféle merényletek célszerűtlen voltára, és megpróbálta megtudni vendége kilétét, de ez nem sikerült neki, a vendég távozott.

A Le Havre-i szálloda személyzete előtt, a *Libertaire* szerkesztőségében, Gruffy padlás-szobájában és itt is – Philippe-et Rouquette irodáján kívül ötnapos odüsszeiája minden egyes állomásán ugyanilyen kényszeres közlésvágy jellemezte. Szorongásos állapotban szoktuk így vadidegen emberekre rázúdítani körülményeink készenlétben tartott magyarázatát, amelyre senki sem kíváncsi és amelyben magunk sem hiszünk igazán. A tervezett merénylet motívumáról, amely elsőre legalábbis hihetőnek látszhatott, ez a rögeszmés

²² *Action française*, 1923. december 15. A nyomozás során rögzített tényeket és tanúvallomásokat is nagyrészt ebből a következő évekre is átnyúló cikksorozatból veszem.

²³ *Action française*, 1923. december 4.

ismételgetés elárulja, hogy ürügyként szolgált. Igen, még az is meglehet, hogy Léonnak igaza van, Philippe eleinte azért kereste az anarchisták ismeretségét, hogy bosszút álljon apja ellenségein. De most már csak tartozni szeretett volna valahová. Abban az életkorban volt, amikor valahová tartozni kell.

Le Flaouter, aki nemcsak jó cimbora, hanem rendőrségi besúgó is volt, előbb megebédelt, aztán fölkereste Auguste Lannes-t, aki a szomszédja volt – a boulevard Richard-Lenoiron ugyanabban a házban laktak –, és egy ideje bizonyos értelemben kollégája is, habár ezt a vizsgálat során mind a ketten tagadták. Lannes, értesülve arról, hogy egy fölfegyverzett fiatal anarchista készül politikai merényletet elkövetni, nyomban riasztotta a Sûreté générale és a rendőrség illetékeseit. Delange felügyelő vezetésével három óraker tizenkét, más források szerint tizennyolc titkos és „rendes” rendőr állított csapdát Philippe-nek a bolt körül.

A bolt a Chemin Vert metrómegálló közelében, a rue du Chemin Vert és a boulevard Beaumarchais Bastille felé eső sarkával szomszédos házban volt. A lekerekített sarkot ma egy gyógyszertár foglalja el, ezután jön a lépcsőház bejárata, majd egy bank üzlethelyisége. A bank helyén osztozott történetünk idején Le Flaouter (feleségének) könyvesboltja és egy fodrásüzlet. A rue du Chemin Vert közepesen lejtős, és körülbelül húsz méter után a rue Amelot keresztezi. Három alagsori ablakot találunk itt a gyógyszertár kirakata után, majd a rue Amelot felé eső alsó sarkon, már az említett alagsorral egy szinten, újabb üzlethelyiség nyílik, amelyben ma egy kávépörkölő-kávékimérés (torréfacteur) működik, történetünk idején pedig, a meglehetősen furcsa „Maison a Geindre” nevű vendéglőszerűség volt ott, mindkét utcafrontján több nagy, kirakatszerű ablakkal. Az épületbe nem tudtam bemenni, de a Le Flaouter-nél 1924. január 14-én tartott házkutatás jegyzőkönyvében megtaláljuk az enteriőr elég tüzetes leírását: „[a boltból] a helyiség végében jobbra nyíló lépcsőn az alagsorba jutunk, egy helyiségbe, amelynek egyik falát könyvekkel teli, fehér fapolcok foglalják el [...] Ehhez a helyiséghez egy konyha-étkező csatlakozik, és attól jobbra egy harmadik helyiség is van, egy egyszemélyes vasággal. Az első helyiségben fölfigyeltünk arra, hogy a jobboldali utolsó polcsor polcait eltávolították, és észrevettünk egy zsineget, amely az ajtóablára emlékeztető falon lógott. Meghúzva ezt a zsineget az ajtó tényleg kinyílt, és egy újabb szobába jutottunk, ahol egy kétszemélyes vaságyat találtunk. Azzal az ajtóval szemben, amelyen bejöttünk, van egy biztonsági retesszel és belülről tolózárral ellátott másik ajtó is, ez a pincébe vezető lépcsőre nyílik.” A jegyzőkönyv nem tér ki rá, de Léon állítja, hogy az alagsorból át lehet jutni a rue Amelot sarkán lévő üzlethelyiségbe (rue Amelot 39.) is.²⁴ Gondolom, a pincébe vezető lépcsőnek lehetett, ha volt, egy kijárata arrafelé is.

A „rendes” és titkos rendőrök este hatig silbakoltak az utcán, ezalatt körülbelül ötven személy fordult meg a boltban, de egyik sem felelt meg a Le Flaouter-től kapott személy-leírásnak. Így dolguk végezetlen távoztak. Le Flaouter viszont azt vallotta, hogy Philippe négy óra körül meglehetősen feldúltan beállított. „Figyelik a boltodat – mondta –, spiclik vannak köröskörül, a Bastille óta követnek; kedvem lenne közéjük pörkölni, és kettőt-hármat megölni közülük!” Le Flaouter igyekezett lebeszélni erről, mondván, hogy ha kettőt megöl, tíz áll a helyükbe, amiképpen egy meggyilkolt politikust is azonnal helyettesít egy másik. Azt tanácsolta Philippe-nek, hogy inkább menjen vissza vidékre, és mivel sejtette, hogy nincs pénze, önként felajánlotta neki nyolcvan frankot. Philippe megkérdezte, nincs-e másik kijárata a boltnak. Le Flaouter azt felelte, hogy nincs. Philippe ekkor távozott, ugyanarra, amerről jött, a Bastille felé.

²⁴ *Action française*, 1924. január 15.

Itt ismét egy fontos, ráadásul többszörös elágazáshoz értünk. Delange felügyelőtől megkérdezte a vizsgálóbíró, miképpen lehetséges, hogy a keresett személy tucatnyi tapasztalt rendőr szeme láttára besétált a boltba, majd ugyanígy kísétált onnan. A felügyelő azt válaszolta, Le Flaoutertól úgy tudták, hogy a keresett személy homokszínű felöltőt visel, Philippe felöltője ezzel szemben sötét árnyalatú. Ez elég hülyén hangzik, de egyelőre tegyük fel, hogy tényleg nem látták Philippe-et. Egyrészt lehet, hogy Léonnak volt igaza, Le Flaouter viszont nem mondott igazat: volt egy kijárat a rue Amélot felé, amiről a rendőrök nem tudtak, és Philippe azon át távozott. Másrészt lehet, hogy Le Flaouter még nagyobb hazudott, Philippe nem is ment vissza délután. Lehet, hogy reggel sem járt ott, mert – lásd fentebb – már régen az anarchisták tartották fogva. Lehet, hogy reggel ott járt, de mindjárt foglyul is ejtették, és ott tartották Le Flaouter rejtélyes, rókalyuk-szerű alagsorában. Továbbá az is lehet, hogy Delange is hazudott, és sikerült elkapniuk Philippe-et. Az viszont elképzelhetetlen, hogy ez a tucatnyi rendőr szeme láttára és közreműködésével megtörténhessen úgy, hogy közülük utólag soha egyik sem kotyogja ki a titkot. Viszont az lehet, hogy Delange és Le Flaouter együttműködtek. Georges Vidal ilyesmit feltételezett 1924-ben megjelent könyvében, és sok légből kapott „adaton” alapuló hosszú nyomozása végén Léon is erre a következtetésre jutott. Csakhogy mindezeknek a változatoknak van egy bökkenőjük.

A bökkenő neve Charles Bajot. Ő az a taxisofőr, aki szombaton kevéssel öt óra előtt szólt az utcán posztoló rendőröknek, hogy egy fiatalember meglőtte magát a taxijában. Ez a boulevard Magenta 126. szám előtt történt. Az átlótt fejű, haldokló fiatalembert egy rendőr és egy ápoló hordágyon bevitte a közeli Lariboisière kórházba, ahol fél hét tájban meghalt.

Bajot vallomása szerint aznap két óra tájban indult el otthonról, Levallois-ból. Előbb egy ismert kerékpárversenyzőt vitt az avenue Victor Hugóról a rue Richer-re, majd háromnegyed négykor egy hölgyet a place de la Bastille-ra. Ott vette föl a fiatalembert, aki a Cirque Medranót²⁵ jelölte meg úticélul. A boulevard Magentán járt, amikor csattanást hallott. Azt hitte, kocsijának valamelyik kereke durrant ki, ezért kiszállt, és körüljárta. Ekkor észrevette, hogy a bal oldali küszöb véres. Kinyitotta az ajtót, és utasát az ülésen eldőlve találta, fejéből bőven ömlött a vér. Az ülésen ott hevert a fegyver, mint később megállapították, egy 6,35 mm-es kaliberű Atlas márkájú automata pisztoly.

Léon, Bajot és Vidal összeesküvés-elméletei közül bármelyik csakis akkor lehet igaz, ha Bajot hazudott. Ha Philippe-et akár az anarchisták, akár a rendőrök, akár mind együtt már átlótt fejű tették be a taxijába. Bajot utolsó előtti utasát, a hölgyet nem sikerült megtalálni, lehetséges, hogy nem létezett. Ha így van, Bajot-nak tizenöt-húsz perce lehetett arra, hogy valahol – Léon szerint Flaouter rókalyukának hátsó kijáratánál – fölvegye a meglőtt Philippe-et. Ehhez azonban – mobiltelefon még nem lévén – előre kidolgozott tervre és pontos időzítésre volt – lett volna – szükség. Bajot mellett szól, hogy később semmi olyasmit nem tett vagy mondott, ami fölvetette volna annak gyanúját, hogy együttműködik akár a titkosrendőrséggel, akár az anarchistákkal. Márpedig abban biztosak lehetünk, hogy Léon Daudet, Maurice Pujo, „a király rikkancsai” és az *Action française* országszerte sokezernyi, gyanakvásra és följelentésre kiváltóképpen hajlamos híve árgus szemekkel figyelték.

Cinkosságra utaló jel lehet viszont, ha két tanú egybehangzó vallomása hamis állítást tartalmaz. Nos, egy ilyen volt. Bajot azt állította, hogy utasán nem volt felöltő. Ez nemcsak a többi szemtanú vallomásának mond ellent, hanem a tényeknek is, ugyanis a kórházban ott volt Philippe felöltője. Ugyanakkor Gruffy és d'Avray szerint Philippe el akarta adni a felöltőjét, hogy pénzhez jusson. Le Flaouter vallomása szerint pedig Philippe felajánlotta neki a felöltőjét, és ő 80 frankot adott érte. Az öngyilkosság ellen, és következésképpen

²⁵ Párizs négy „téli cirkuszának” egyike a boulevard Rochechouart-on. Afféle varietéként ma is működik.

Bajot ellen szól továbbá, hogy a pisztolyon nem volt ujjlenyomat; hogy bár kedden, december negyedikén egy töltényhüvely előkerült a taxiból, a zárt fülkében se a golyót, se a golyó nyomát nem találták.

Léon Daudet és felesége, Marthe kedden délután hiába várták haza fiukat az iskolából. Eleinte nem nyugtalankodtak különösebben, hiszen Philippe „szökési betegségben” szenvedett, és már többször elkóborolt. Két nap elteltével azonban komolyan aggódni kezdtek. Azt hitték, Philippe ismét Marseille-ban van, ezért Léon a másnapi vezércikkéhez fűzött utóiratban kódoltan üzent neki:

*U.I. – Egy tudósítónknak Délen: tanácsolom, haladéktalanul térjen vissza. Ez a legegyszerűbb.*²⁶

Nem történt semmi. Aztán vasárnap reggel Marthe ezt találta a *Petit Parisien* negyedik oldalán, a „Vegetes hírek” rovatban: „Egy húsz év körüli fiatalember öngyilkosságot kísérelt meg a boulevard Magentán egy taxiban revolverrel fejbe lőtte magát. Súlyos állapotban, Lariboisière”. Szinte semmi nem indokolta, mégis nyomban arra gondolt, hátha Philippe az. Megkérte a család orvosát, menjen el érdeklődni a kórházba. Így tudta meg a család, hogyan ért véget Philippe története.

A sors iróniája, hogy az *Action française* aznapi száma is lehozta ezt a hírt. Vallomása szerint Le Flaouter ott találta meg, és ugyanekkor ő is gyanút fogott. Tizenegykor átment Lannes-hoz érdeklődni, hogy végződött az előző napi rendőri akció, majd délután, nem tudni, hogyan, bejutott a kórházba, és a halottban felismerte a fiatalembert, aki előző nap nála járt.

Ekkor még Léon is elfogadta, hogy öngyilkosság történt, az ügyészségen alá is írt egy ilyen értelmű nyilatkozatot, hogy elkerüljék a boncolást, majd a család orvosával kiállított egy igazolást, mely szerint Philippe zavart elmeállapotban cselekedett. Így öngyilkossága ellenére egyházi temetésben részesülhetett.

Huszonhetedikén, kedden Charles Maurras az *Action française* első oldalán búcsúztatta Philippe-et, és Vidal ebből megtudta, ki volt a rejtélyes fiatalember, akivel csütörtökön és pénteken találkozott. Most már azt is tudta, ki a címzettje a nála letétbe helyezett levélnek. Felbontotta a borítékot. A levél így szólt:

Szeretett Anyám,

Bocsásd meg a szörnyű fájdalmat, amit neked okozok, de én már régóta anarchista vagyok. Most szólított az ügy, és hiszem, hogy meg kell tennem, amit teszek.

Nagyon szeretlek.

PHILIPPE

Utóirat: *Öleld meg nevemben a kölyköket.*

Louis Lecoin emlékirata²⁷ szerint, amikor a levél olvastán Vidal gyanút fogott, hogy a nála járt fiatalember Léon Daudet fiával lehet azonos, André Colomer²⁸ társaságában elment

²⁶ *Action française*, 23. november 23. Ez bevett gyakorlat volt a lapnál, híveiknek, támogatóiknak és informátoraiknak hasonló kódolt „utóiratokkal” üzentek.

²⁷ Louis Lecoin: *Le cours d'une vie*, Párizs, a szerző kiadása, 1965. Idézi Sonn, 58. Lecoin nyomdai korrektor volt, militáns pacifista és szindikalista. Küzdelmes élete folyamán tizenkét évet töltött börtönben. Pujo „az anarchia rendőrprefektusának” nevezte.

²⁸ André Colomer tanár, újságíró, költő, anarchista, anarcho-szindikalista, majd kommunista. Ekkoriban a *Libertaire* szerkesztőségi titkára. Pujo tévesen főszerkesztőnek nevezi. 1927-ben belépett a kommunista pártba. 1931-ben Moszkvában halt meg.

hozzá tanácsot kérni. Lecoin ismerte az ápolónők szakszervezetének titkárát, és az ő segítségével bejutottak a kórházba. Miután meggyőződtek a két személy azonosságáról, úgy döntöttek, a történet túl jó ahhoz, hogy ne használják föl, különös tekintettel Germaine Berton egy hónap múlva esedékes perére.

Vidal a levelet lefényképezte, majd a saját levele kíséretében továbbította az anyának, Marthe Daudet-nak:

Asszonyom,

Ma teszek eleget a feladatnak, amellyel huszonnégy órával a halála előtt az ön fia, Philippe bízott meg. Továbbítom a levelet, amelyet pénteken, november 23-án letétbe helyezett nálam az ön számára, és arra kérem, bocsásson meg, amiért késlekedtem e levél továbbításával. Ennek több oka is volt. A fia azért keresett meg, mert egy anarchista merényletet akart végrehajtani. Mindent latba vettem, hogy erről lebeszéljem, mert habár az erőszakosettek híve vagyok, nincs jogunk senkit ilyennek a végrehajtására ösztönözni. (Egyébiránt az összes, biztosíthatom, szigorúan tényszerű részletet közreadom a LIBERTAIRE ma megjelenő számában, amelyet el fogok önnek küldeni, mielőtt megérkezik a nyomdából.) Mivel fia nem közölte velem a nevét, tudakozódnom kellett, hogy személyazonosságát megállapítsam. És mivel másfelől eléggé ismerem ahhoz az ACTION FRANÇAISE-t, hogy biztos legyen benne, el fogja ferdíteni a tényeket, kénytelen voltam felhasználni fia levelét, hogy napfényre kerülhessen az igazság. Egyébként biztos vagyok benne, hogy így cselekedvén fia végakarátát teljesítem, aki nagyon határozottan foglalt állást.

Higgye el, asszonyom, mélységesen fájlalom, hogy politikát kevertem a könnyekbe, de nem cselekedhettem másként. Az a néhány nap, amelyet Philippe-pel töltöttem, megkedveltette őt velem, és én is jobb szeretnék csöndesen sírni. De az ön barátai, sajnos, kötelességemmé tették, hogy beszéljek. Ne nehezteljen rám ezért, asszonyom, és fogadja legmélyebb hódolatomat.

*Georges Vidal
a LIBERTAIRE titkára
rue Louis Blanc 9.*

A *Libertaire* szombati különszáma „Az anarchista Philippe Daudet tragikus halála. Apja, Léon Daudet eltussolja az igazságot” szalagcímmel jelent meg. Vidal vezércikkében előadta, hogy Philippe névtelenül jelentkezett nála, anarchistának mondta magát, és beavatta őt abba a szándékába, hogy egy politikus meggyilkolásával tegyen szolgálatot az ügynek. Az említett nevek között Léon Daudet-é is szerepelt. Két napig élt együtt az anarchistákkal, majd miután szerzett magának egy revolvert, eltűnt, egy lezárt borítékot hagyva hátra, amelyet majd akkor kell felnyitni, ha végrehajtotta a tervezett merényletet. Ez a boríték az anyjának írt levelet tartalmazta, amelynek másolatát ő, Vidal, most mellékelten közreadja.

Vidal különös jelentőséget tulajdonított annak, hogy a végzetes pisztolylövésre éppen a Saint-Lazare női börtön előtt került sor, ahol Germaine Berton raboskodott. Feltételezése szerint Philippe szerelmes volt Bertonba. Nos, a Saint-Lazare (rue du Faubourg Saint-Denis 107.) nagyjából öt percre van attól a helytől, ahol Bajot megállította a kocsit. Így Vidal feltételezése csak akkor lehet igaz, ha Philippe nem előre megfontoltan követte el tettét. Ez esetben némi időbe telt, hogy rászánja magát, elővegye és kibiztosítsa a fegyvert, és a ravasz meghúzásához is lélektani gátlást kellett legyőznie. Ezalatt a taxi megtehetette az ötpernyi utat.

Képzeltük, hogyan fogadták mindezt az *Action française*-nál. Ha Vidálnak igaza lenne, akkor nemcsak a fiát gyászoló Léon Daudet-nak kellene szembenéznie dédelgetett

önképe összeomlásával – a csorbíthatlan tekintélyű apáival, aki maradéktalanul élvezi fia bizalmát és akire fia rajongva néz föl –, és ráadásul azzal, hogy ez a legszélesebb nyilvánosság előtt történik. Rossz fényt vetne az *Action française*-ra és a mozgalomra is, amelynek ideológiájában az egész társadalomra kiterjesztett patriarchális tekintélyelv idealizálása központi szerepet játszik, ha a dédelgetett Philippe Daudet, a király kis apródja, hogy úgy mondjam, keblükön melengedett anarchista kigyónak bizonyulna.

Tehát nem lehet igaz. Mint általában, ezúttal is a zsidók és a németek zsoldjában álló anarchisták fondorlatáról van szó. Politikai hasznot próbálnak húzni Philippe öngyilkosságából. Sőt, az öngyilkosság meséje túl jól jön nekik ahhoz, hogy ne legyen benne részük. Igen, ők hajszolták öngyilkosságba a fiút. Sőt, egyenesen ők végeztek vele.

Az anarchisták bűnösségét azért is bizonyítani kellett, mert Philippe levelének hitelességéhez nem férhetett kétség. De tartalmát csak az magyarázhatta, hogy valakik, ki tudja milyen eszközökkel, kényszerítették a megírására. Na kik?

Innen kezdve az *Action française* szerkesztősége „tényfeltáró” kampányai szokásos ügymenete szerint kezelte a problémát.

Léon még aznap levélben kérte a főügyészt, indítson nyomozást ismeretlen tettes ellen gyilkossági ügyben, ugyanis: „Az *Action française*-hoz szünet nélkül beérkező információk,²⁹ amelyeket különösképpen megerősít a *Libertaire* legutóbb megjelent száma, [korábbi feltételezésemmel] ellenkezőleg azt látszanak alátámasztani, hogy fiamat egy kegyetlen fondorlatot követően meggyilkolták.”

Az *Action française* vasárnapi száma „Kegyetlen bosszú. Philippe Daudet-t meggyilkolták” szalagcímmel jelent meg, és első helyen közölte Léon levelét. Ezt követően a szerkesztőség közleménye elárulja, hogy Philippe-et egy ideje egy minden orvos által jól ismert tünet, beteges szökési hajlam miatt kezelték. Az anarchista összeesküvők ezt használták ki, hogy Germaine Berton perének előestéjén csapást mérjenek Léon Daudet-ra, és rajta keresztül az egész mozgalomra. A közleményt jegyző Charles Maurras, akár csak néhány nappal korábbi nekrológiájában, nem mulasztja el Philippe royalista elvhűségét, az eszme iránti odaadását hangsúlyozni és számos példával alátámasztani, kidomborítani, mennyire abszurd az állítás, hogy meggyőződéses anarchista lett volna.

Még mindig az első oldalon az *Action française* triászának harmadik tagja, a főszerkesztő Maurice Pujo „Hogyan halt meg Philippe Daudet” címmel megkezdte tényfeltáró cikksorozatát, amely majd a következő évtizedre is átnyúlik.

December negyedikén, kedden a nyomozással megbízott Barnaud vizsgálóbíró házkutatást tartott Georges Vidalnál, Lecoinnál, André Colomer-nál, Charles d’Avray-nál. Mindegyik eredménytelen maradt. Vidal lakásán azonban arra utaló jeleket találtak, hogy Philippe hiányzó személyes iratai Georges Vidal Marseille-ban lakó anyjánál lehetnek. Azonnal sürgönyöztek a marseille-i prefektúrára, a rendőrök kiszálltak, de az iratokat nem találták ott. Megtudták ellenben, hogy Colomer felesége aznap Marseille-ban járt. Amint Párizsba érkezett, megmotozták a pályaudvaron, és a melltartójába varrva (!) megtalálták Philippe szabadverseit, a Vidalnak írott cédulát d’Avray kölcsönéről, és egy keddi keltezésű, Le Havre-ban készült följegyzést:

Íme. Megcsináltam. Vége. Megszálltam Le Havre-ban, a Bellevue hotelban. Hosszú utazás megható emberekkel. Fölszerelkezem, aztán amilyen hamar csak lehet, megyek Északra. Szegény papa és mama!

²⁹ Ezen nem kell csodálkozni. Nem volt olyan politikai, és különösen erőszakos természetű esemény, amellyel kapcsolatban a mozgalom hívei el ne árasztották volna följelentésekkel és összeesküvés-elméletekkel a szerkesztőséget. Régi, bevett gyakorlat volt ez, még a háború előlőtről, és számos „bizonyítékkal” szolgált az *Action française* rágalomkampányaihoz.

Pujo elmélete szerint a „lebukást” megrendezték, hogy kiderüljön, csak ezek az iratok voltak náluk. Ám az is lehet, hogy Vidal gyanútlanul bízta anyja őrizetére az iratokat, amikor még nem tudta, ki a tulajdonosuk, majd amikor kiderült, nem akarta az anyját belekeverné az ügybe, tehát megszervezte, hogy visszakerüljenek hozzá.

Szombaton Jean Gruffy lakásában tartottak házkutatást, és megtalálták Philippe hátizsákját, amelyben ruhaneműkön és egy üres jegyzetömbön kívül nem volt más.

Barnaud vizsgálóbíró tizennégy hónapig tartó nyomozása annak megállapításával zárult, hogy nem történt bűncselekmény. Laugier vizsgálóbíró nyomozása Léon Daudet újabb följelentése nyomán még ugyanabban az 1925-ös esztendőben ugyancsak. Az *Action française* csapata azonban tovább folytatta a maga nyomozását. Egyre gyanúsabb tanúkra és följelentésekre hivatkozva követeltek újabb és újabb vizsgálatot.

A tragédia lassan komédiába fordult. Léon pontosan tudta, hogy összeesküvés-elméletének kulcsa a taxisofőr cinkossága. Ezért egyre durvábban támadta. Az *Action française* csapata kiderítette például, hogy Bajot fia, Lucien, szintén taxisofőr, Bajot tanúvallomása után visszakapta egy kihágás miatt bevont jogosítványát; továbbá hogy 1925 augusztusában le tartóztatták lopás miatt, ám az ügyészség elejtette a vádat.³⁰ Léon mindebben annak bizonyítékát látta, hogy Bajot a titkosrendőrség védelmét élvez. Az lett a vége, hogy Bajot rágalma zási pert indított ellene. A felperest Louis Noguères képviselte.³¹ Taktikájának középpontjában Philippe öngyilkosságának bizonyítása mellett Léon kveruláns karakterének érzékeltetése állt (amiről a bíróság a tárgyaláson is meggyőződhetett), és megnyerte a pert.

Pedig éppúgy lehet, hogy Léonnak igaza volt, mint ahogy nem.

A bíróság mindenesetre 1925 januárjában öthavi elzárásra és 1500 frank kártérítésre ítélte. 1927-ben kellett volna megkezdenie büntetése letöltését, ehelyett az *Action française* székházában „a király rikkancsainak” védelme alá helyezte magát. Három napig ellenszegült a rendőrség ostromának, végül megadta magát, és bevonult a Santé börtönbe.

Az igazi vígjátéki fordulat ezután következett: a királyi rikkancsok csellel megszöktettek és Belgiumba menekítették. De ez már az ő története.

³⁰ *Action française*, 1925. augusztus 16. A lopás tényállását nem lehetett megállapítani, inkább hanyagságról lehetett szó. Lucien elvitt egy autót a garázból azzal, hogy este visszaviszi, de nem tette; az autót később sértetlenül megtalálták.

³¹ Ő is írt egy könyvet az esetről: Louis Noguères: *Le suicide de Philippe Daudet*, Párizs, Librairie du Travail, 1926.